

Отже, м. Рожище, у якому було безліч стратегічних місць (залізниця, міст, великий ліс та р. Стир), було важливою точкою бойових дій як для німецьких військ, так і радянських. Досі існують суперечки про те, коли саме було звільнено м. Рожище. Тому з огляду на всю вищезазначену інформацію, можна припустити, що місто було остаточно звільнено не 20, а 26 березня. І це доволі логічно, адже радянська історіографія має безліч «підводних каменів», що збивають з пантелику багатьох істориків, які досліджують історію певного населеного пункту. Головне завдання істориків-краєзнавців – це насамперед зацікавити в дискусії та подальшому дослідженні тих проблем, які є недостатньо висвітлені у краєзнавстві Волині та України загалом.

Джерела та література

1. Белкин И. М. 13-я армия в Луцко-Ровенской операции 1944 г. Москва: Военное издательство Министерства обороны Союза ССР, 1960. 158 с.
2. Выписка из журнала боевых действий 181-й дивизии за период с 24.1. по 28.4.1944 г. Машинопис. Матеріали з музею Бойової слави СШ № 1 м. Рожище). 14 с.
3. Грицюк В. Рівненсько-Луцька наступальна операція – складова стратегічної операції радянських військ на Правобережній Україні 1944 року. Минуле і сучасне Волині та Полісся. *Сторінки воєнної історії краю*: наук. збірник Вип. 30: матеріали XXX Всеукраїнської науково-практичної історико-краєзнавчої конференції, 24–25 берез. 2009 р. Луцьк, 2009. С. 271–274.
4. Державний архів Волинської області, Р-66, оп. 4, спр. 15, арк. 121.
5. Засядчук В. Син Рожища, родом із Ецері. *Пам'ятники України*. Випуск № 3. 1977. С. 35–36.
6. Книга Пам'яті України: Волинська область: у 3 т. Т. 3: Ратнівський р-н, Рожищенський р-н, Старовижівський р-н. Львів: Каменяр, 1995. 487 с.
7. Людников И. И. Дорога длиной в жизнь. Москва: Высшая школа, 1985. 168 с.
8. Москаленко К. С. На юго-западном направлении 1941–1943. Воспоминания командира. Кн. 1. Москва: Военное издание Министерства обороны СССР, 1979. 476 с.
9. Черевиков П. Полк іде на штурм. *Молодий Ленінець*. 1969. 25 березня.

Слонська Марія

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ЖІНКИ У ДИСИДЕНТСЬКОМУ РУСІ

Ключові слова: дисиденти, шістдесятництво, національний рух, інтелігенція, жінки.

Keywords: dissidents, sixties, national movement, intelligentsia, women.

Сучасна історія України, свідками якої ми є, спонукає до глибинного вивчення попередніх її етапів, зокрема і рухів, пов'язаних із національними прагненнями українців. Одним із таких рухів став дисидентський, який завдяки місткості та ідейності є надзвичайно цінною частиною української історії. Дисидентство прийняло у свої лави безліч діячів української інтелігенції, яка стала на захист культури та збереження української спадщини. Дисидентський рух пройшов довгий процес еволюції, врешті оформившись у низку етапів, й одним із найважливіших стало шістдесятництво. Неабияку роль у плеяді шістдесятників відігравали жінки, котрі були не менш активними учасницями руху, ніж чоловіки. Діяльність останніх зазвичай краще окреслена та висвітлена в літературі.

Зважаючи на вищесказане, метою нашого дослідження є огляд діяльності жінок-шістдесятниць, їх участі в дисидентському русі.

Серед найбільш містких праць з історії дисидентського руху варто згадати «Незгодні: українська інтелігенція в русі опору 1960–80-х років» Г. Касьянова [3]. Автор чимало уваги приділив насамперед внеску шістдесятників. Не менш цікавими є роботи А. Русначенка «Національно-визвольний рух в Україні: середина 1950-х – початок 1990-х років» [6] та дослідниці з діаспори Л. Алексеєвої «Історія инакомыслия в СССР» [2]. Автори згаданих праць серед іншого приділяють увагу різним аспектам жіночої активності у складі дисидентських організацій. Окремим проблемам дисидентського руху та постатям присвячені статті Н. Онищенко, Н. Авер'янової, А. Кузьмича [5; 1; 4].

Український опір періоду радянської України, зокрема 60–70-х рр. ХХ ст., – явище багатогранне та надзвичайно цікаве, адже воно поєднує в собі різні методи боротьби та безліч векторів руху за збереження власної національності й ідентичності [3, 5].

Початкова стадія цього руху отримала характерну для свого часу назву «шістдесятництво». Варто зауважити, що термін «шістдесятництво» вперше вживається вже у 60-х роках ХХ ст., як визначення, що поєднало та проголосило спільні мотиви із діями періоду 60-х років ХІХ ст. Саме така назва відображала моральне та життєве кредо нового покоління, що формувалося у часи найменшої зангажованості радянського життя суворими ідеологічними мотивами [3, 14].

Висвітлення внеску жінок у діяльність шістдесятництва варто почати із згадки імен провідних учасниць цього руху. Серед найвизначніших: Люба Гайовська («Рута»), Галина Дидик, Леся Коцюба, Алла Горська, Ірина Калинець, Ліна Костенко, Оксана Мешко, Надія і Леоніда Світличні, Надія Суровцева, Марта Чорна («Медея»), Наталя Шухевич. Усі вони зробили неоціненний внесок у творення українського руху опору, працюючи у різних сферах культури: від художньої до літературної, від театральної до оформлення політичних ідей [5, 254].

Менш згадуване серед пересічних українців, але не менш важливе за інших, – ім'я Лесі Коцюби. Як одна з учасниць українського руху опору, жінка залишила помітний і вагомий слід у історії дисидентства. Леся Йосипівна Коцюба – літературознавець і педагог. Працюючи у Ніжинському університеті, вона згуртувала навколо себе плеяду слухачів, зацікавлених у процвітанні української культури, серед яких найбільш активними були М. Вінграновський, І. Драч та Г. Тютюнник. Одне із зібрань гуртка було викрито й викликало низку репресивних дій.

Леся Коцюба стала на захист українського питання, зробивши рішучий крок: передала трактат «Інтернаціоналізм чи русифікація?» Івана Дзюби за кордон. Саме їй Україна завдячує успішною організацією цієї справи, яка дала змогу заявити про нещадність процесів, які буквально знесилюють Україну та нищать її культурну спадщину. Коцюба взяла на себе провину за скоєне, відвернувши увагу від усіх причетних, аби дозволити їм надалі працювати на ниві руху опору. Із цього моменту жінка стала об'єктом переслідувань, була звільнена з роботи [5, 254].

Не менш важливою учасницею шістдесятництва була Алла Горська, ім'я якої широко відоме завдяки скандалу з вітражем із зображенням Т. Шевченка. Значен-

ня мисткині у русі опору її колеги відзначали ще під час активної діяльності, адже за словами сучасників, саме вона стала центром об'єднання київського творчого осередку, а її квартира була місцем, де збиралися шістдесятники. Незважаючи на те, що художниця відома передусім своєю творчою діяльністю, саме їй належить оформлення політичної зрілості та національного бачення української культури, адже Горська стала справжньою представницею опору нищівній тоталітарній системі, що так чи інакше намагалася підпорядкувати культуру та знищити будь-які прояви національного самовираження та самоідентифікації української творчої молоді [1, 57–59].

Алла Горська створила портрети провідних діячів дисидентського руху, серед яких Іван Світличний, Василь Симоненко, Євген Сверстюк тощо. Художні образи Горської – справжнє вираження української національної спадщини, поєднання споконвічних символів та сучасних тенденцій, які доводили світу, що українська культура існує, вона жива та має надзвичайно великий потенціал. Протидія Горської радянському уряду була настільки активною та цінною, що її смерть принесла смуток усьому колу шістдесятників, котрі відчували втрату одного із своїх ідейних натхненників [1, 57–59].

Ще одна жінка, котрій український рух опору завдячує своєму розвитку, – Ліна Костенко, котра досі працює у площині української культури. Ім'я цієї письменниці тісно пов'язане з поняттям «людиноцентризму», сподіваннями Л. Костенко на розквіт епохи гуманізму, адже тоталітарна система намагалася всіляко «придушити» значимість людини, нехтувала поняттям особистості. Л. Костенко намагалася повернути значущість людського «Я» та право на самоідентифікацію, адже саме людина є центром творіння культури, а культурні аспекти, як вже згадувались раніше, були панівними у діяльності шістдесятників. Ліна Костенко була активним борцем за вираження української національної ідентичності, її твори були сповнені мотивів піднесення національного духу та самовираження, що неабияк вплинуло на становлення світогляду дисидентів та поширення такого бачення на широкі маси населення [4, 142–147].

Отже, діяльність жіноцтва в українському дисидентському русі була надзвичайно широка та активна, а вагомість їхнього вкладу неоціненна. Імена А. Горської, Л. Коцюби та Л. Костенко – лише невеличка частка жіночої опозиції, котра потребує ширшого висвітлення та повного розкриття їхнього вкладу в український рух опору радянського періоду. Незважаючи на репресивні заходи, жінки-шістдесятниці творили у різних галузях української культури, а художня, літературна та громадська активність стали невід'ємними аспектами їхнього життя.

Джерела та література

1. Авер'янова Н. Мистецька еліта України: Алла Горська в когорті шістдесятників. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2014. Вип. 1. С. 57–59.
2. Алексеева Л. История инакомыслия в СССР. Москва: Московская Хельсинкская группа, 2012. 384 с.
3. Касьянов Г. Незгодні: українська інтелігенція в русі опору 1960–80-х років. Київ: Либідь, 1995. 224 с.
4. Кузьмич А. Людиноцентризм у поетичних текстах Ліни Костенко: комунікативний аспект. *Вісник Львівського університету. Серія журн.* 2011. Вип. 34. С. 142–148.

5. Онищенко Н. Шістдесятництво в літературних та ідеологічно-політичних аспектах: Леся Коцюба. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Філологічна»: зб. наук. пр. Острог: Вид. НУ «Острозька академія», 2014. Вип. 41. С. 254–256.

6. Русначенко А. Національно-визвольний рух в Україні: середина 1950-х – початок 1990-х років. Київ: Видавництво Олени Теліги, 1998. 720 с.

Казаков Генадій

Вища школа публічного управління

Точиліна Ірина

Запорізький національний університет

ЖІНКИ У ТРУДОВОМУ ПРОСТОРІ РАДЯНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Ключові слова: «нова радянська жінка», трудові відносини, усноїсторичні джерела.

Keywords: «New Soviet woman», labor relations, oral history sources.

Українська жінка ніколи не цуралась важкої праці, але тривалий час її робота була менш оплачуваною, і у багатьох професіях не визнавалось рівноправності між жінкою та чоловіком. В умовах формування «нової радянської жінки» відбувається переорієнтація трудових відносин. Із формуванням образу жінки-робітниці вона стає невід’ємним гвинтиком усього радянського механізму, що з одного боку, надавало їй рівних із чоловіками прав, а з іншого – не давало змоги до самовираження. В умовах сьогодення, коли жінка має право займатися будь-якою професією, актуальним є вивчення саме радянського досвіду залучення жінок до трудових відносин, де акцент робиться на усні спогади, які раніше не були опубліковані та знаходяться в особистих архівах, і на вже опубліковані.

Мета розвідки – на основі усних свідчень сучасників подій охарактеризувати основні вектори жіночої праці у 20-х рр. ХХ ст.

Жіночу працю поданого періоду досліджували: О. Сапицька, Н. Земзюліна, О. Коханова. Однак акцент на трудовий простір крізь призму усних свідчень не робилося, так само, як і вивчення цього питання по Запорізькій області.

Не можна однозначно стверджувати, що до становлення радянського режиму жінка була відмежована від трудових відносин. Якщо ми звернемо увагу на Перепис 1897 р., то можемо констатувати, що жінки були залучені до різних сфер зайнятості [8, с. 140–141]. Унікальністю ж радянського зразка постала масовість і у більшості випадків зрівняння жіночої праці з чоловічою в питанні її оплати. З одного боку, це стало суттєвим кроком вперед у плані гендерних відносин, з іншого ж – відбувається ідеологічна заангажованість жіноцтва, і праця стає однією з головних життєвих цінностей, подеколи навіть важливішою за родину.

Жінка-робітниця була характерна для міського соціуму. Період 20-х рр. ХХ ст. характеризується тим, що українське суспільство увійшло у новий динамічний трудовий режим, який був створений радянською владою – загальна трудова повинність, мілітаризація праці, масове залучення жінок у суспільне виробництво. Ще за умови ведення воєнних дій поширюються агітаційні гасла, які називали робітниць і селянок «Червоною Армією тилу», своєрідною паралельною